

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FORENING & MUSEUM

MEDLEMSBLAD FOR HELSINGØR MUSEUMSFORENING * NR. 3 1989

Frederik V. på MARIEN- LYST

For nogle måneder siden var et portrætmaleri af Frederik den Femte udført af Carl Gustav Pilo udbudt på auktion hos Bruun Rasmussen. Vurderingen lå på mellem 500-700.000 kr.

Dette maleri har en ganske særlig interesse for Helsingør Kommunes Museer både i kraft af sit motiv og af sin proveniens. Marienlyst Slot fik sin nuværende skikkelse i årene 1759-84 ved arkitekten Nicolas-Henri Jardin, der her skabte et hovedværk i den tidlige europæiske nyklassicisme. Bygherren var overhofmarskal, lensgreve Adam Gottlob Moltke, der tilsyneladende optrådte som stråmand for sin foresatte, Frederik den Femte. Det pågældende portræt har tilhørt Moltke og er nedarvet direkte i den ældste mandslinie. Det har længe været et brændende ønske at kunne op hænge et portræt af denne hovedperson i slotets historie i en kvalitet, der svarer til Jardins fornemme interiører.

Økonomisk havde Helsingør Kommunes Museer ingen jordisk chance for ved egne midler at erhverve maleriet, men ved ansøgning til udvalgte fonde og institutioner lykkedes det at få tilsagn om økonomisk støtte på lidt over 1 million kr.

Vi var overbeviste om, at et bud på 1 million kroner ville række på den forestående auktion. Men portrættet gik ikke destomindre til en

Fort sættes side 11

REDAKTION

Birger Mikkelsen
(ansvarsh.)

Kenno Pedersen

Lars Bjørn Madsen

Stof til medlems-
bladet bedes ind-
sendt til Helsingør
Museumsforening,
Hestemøllestræde 1,
3000 Helsingør.

INDHOLD

Lars Bjørn Madsen:
Den gamle eg og kul
turhistorien
.....side 3

John Hansen:
Minder fra Helsing-
ør Havn.....side 9

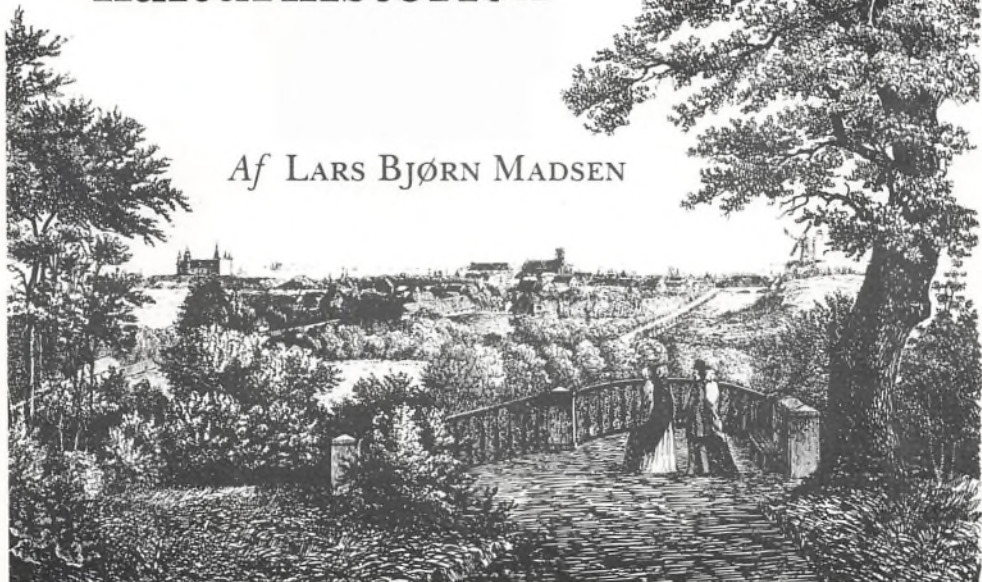
Ingrid Pedersen:
Der er også en ven-
den udenfor Hel-
singør.....side 11

Møder og arrangemen-
ter.....side 12

FORSIDEN:
Xylografi af prome-
naden ved Marienlyst
Badehotel 1884.

Den gamle eg og kulturhistorien

Af LARS BJØRN MADSEN

Når man står på terrassen ved Marienlyst Slot (jeg ved ikke, hvorfor man kalder det skønne palæ for et slot) og ser ud over Helsingør og Kronborg, en udsigt, der har betaget manganen en romantiker gennem århundrederne, så forstår man lidt af, hvorfor Helsingør betragtes som den store kulturhistoriske perle, som byen jo vitterlig er. Mine forgængere havde tillige den lykke ikke at være velsignede af den store kønsløse betonsilo med det frække navn "Slotsgården", et bygningsværk af udsøgt hæslighed, som har stillet sig i vejen for den fuldkomne oplevelse af Helsingørs skønhed heroppefra. Alligevel kan man abstrahere fra den, når man får øje på alt det, den ikke kan skjule. Alle de mange skønne tegltage, de to ældgamle kirker, det

spændende velbevarede karmeliterkloster og Kronborgs pragtfulde irgrønne tage og spir, for blot at nævne en smule af oplevelsen. Man kan også vende sig om og se den modsatte vej, gennem den dejlige lindeallé, hvis horisont lukkes af Marienlystskovens træer. Herfra kan man vandre uforstyrret ad stier gennem skovene til perlen Hellebæk og videre mod nord. Natur- og kulturhistorie serveres her til overflod.

Arkitekturhistorikeren Vilhelm Lorenzen ankom i 1943 til Helsingør fra den helt modsatte side: "Det er ikke ligegyldigt, hvordan man udefra kommer til en By, d.v.s. faar det allerførste Indtryk af den; det Indtryk, der altid er stærkt og kan blive varigt. Man kan komme med Jærnbanen. Hvem kender ikke baade fra Ind- og Udland den

bundkedsommelige Maade, hvorpaa man ad Skinneveje kan glide ind i en By gennem uordnet og snavset Bebyggelse. Det første Indtryk bliver da af en By, som man ser paa Vrangen. Og endelig sættes man af et mer eller mindre vilkaarligt Sted midt inde i Byen - og er ganske desorienteret! Her har Helsingør en uomtvistelig Fordel. Jernbanerne fører her nærmest uden om Byen, tæt ud mod Kysten og man bliver sat af paa Havnepladsen, straks med Overblik over en del af Byen med den herlige frie Udsigt fra Havnen ud over Sundet. Det er ogsaa her man lander, naar man kommer søværts efter at have nydt Synet af Kronborg og bag det Byklumpen med de røde Tage og Olaikirkens høje Spir". Nok er vor smukke stationsbygning idag omgivet af et rædselsfuldt trafikinferno, men ellers er ankomsten til Helsingør stadig meget betagende.

En romantiker ved navn Karl Larsen berømede i 1913 Hørsholm og omegn og han kunne forsåvidt ligeså godt have ment Helsingør og omegn, altså bortset fra stednavnene, når han skrev følgende: "Thi det er det gode ved Hørsholm Kommune, at saa lidt som man kan tage Vandet og Himlen fra den, saa lidt har man kunnet og vil man kunne berøve den sin landskabelige Skønhed og sin historiske Tone. Grænserne kan blive forrykkede, som naar man nu i Vallerød er godt i Gang med at slagte hele Bondegaarde og deres Marker til Villakvarteer; men Landskabet har saa vid en Fjernsigt, det strækker sig saa langt i uforandret og uforanderlig Skønhed, at man vel kan miste Koen, der græsser paa Engen lige udenfor ens Vindue, eller Udsigten over Mark og Vand fra Havelaagen, men man kan aldrig blive

indespærret i et friseret Villakvartér. Faa Minuter til Fods eller paa Cyklen, og man vil altid kunne søge Ly i Skovene som drager deres grønne Bælter gennem Egnen; eller Syd, Vest, Nord for Hørsholm se Bondelandet ligge for sig, saa langt Øjet rækker. Og ikke blot i selve Hørsholm med sin Park og Kavalérbygninger, men ogsaa ud over Vallerøds Banker og ved Ewalds Høj vil man finde historiske Minder, umiddelbare og middelbare, som vil blive værnede bestandig."

Selv om der er sket ikke så lidt siden da, er disse betragtninger stadig lige aktuelle. Vi kan stadig nyde det overflødighedshorn af åndsvederkvægende goder som Helsingør Kommune har at byde på. Helsingør Kommune - man er vel lokalpatriot. Men ret skal være ret; Hørsholm og omegn er sandelig ogsaa pragtfuld. Men det indre Helsingør, hvor finder det sin mage?

Kultur er et indviklet begreb. Som med kunst. Er Helsingør en kulturel by? Den er i hvert fald særdeles rig på kulturhistorie. Og kulturhistorien er jo en væsentlig del af kulturen. Det vi lavede for en time siden er ganske vist ogsaa blevet til kulturhistorie.

Og det førømtalte bygningsværk af ud-søgt hæsliighed er rent faktisk et kulturhistorisk monument! Sagen er blot, at dét vi forstår ved kulturhistorie, dét, der sammen med naturhistorien danner en væsentlig del af de såkaldte "rekreative miljøer" er dét være for-fædre frembragte ved brugen af materia-ler i harmoni med de naturskabte omgi-velser; "ØKOLOGISK KUNST" ville man kalde datidens dagligdags produkter som vi i dag værner om. Det er monumen-ter, der har en lang og spændende his-torie at fortælle. Om generationers flittige brug af det. Det er dét, der giver associationer om de "gode gamle dage" hvor man tog sig tid til af lave tingene ordentligt. Detaillernes ver-den. Det er ikke vore betonsiloer,

paphuse, benzintanke og asfaltjungler, der i disharmoni med hav, skov og mark, skal være repræsentanter for den kulturhistorie, som vi alle mere eller mindre bevidst søger efter og flygter til som en væsentlig del af det rekreative. Førnævnte Karl Larsen skrev: "De store Byer nu til Dags er haarde Her-rer. Vi stakkels Mennesker er bleven

Slaver af alle de Opfindelser, der skulle være vore Tjenere. Larmen og Jaget kuer os. Sten og Asfalt røver mere og mere af den Moder Jord, som er vor uomgængelige Ernærer både for Legeme og Aand. Og vi flygter bort fra Maskinkulturens Ørkener for kortere eller længere Tid, saa langt - eller rettere sagt saa kort, som vi kan komme det af Hensyn til vore Forretninger og Hverv." Det blev skrevet så tidligt som 1913. Det er tankevækkende, når man tænker på, hvor meget der er sket siden. Jeg mener at vi nu har nået den yderste grænse for, hvad vi kan kapere: det tænkte Karl Larsen måske også! Men eet er sikkert, kulturhistorien er mere end nogensinde før værd at værne om. Banalt sagt, så er åndelig rigkom vigtigere end materiel rigdom. Vi bliver i hvert fald lykkeligere af førstnævnte, ingen tvivl om det. Er der noget bedre end Hammermølleskoven og Hellebæk her på sensommeren. Jeg kan i hvert fald sidde i dejlige Spanien og savne Hammermøllen og de kølige danske bøgeskove. Fjernsynet kan du købe og se på overalt i verden. Det er det personlige, det åndelige, det unikke man oplever, når man færdes i Helsingørs pragtfulde omgivelser. Man skal bare forstå at nyde det, og det kræver nok lidt mere end at kapere en film i fjernsynet - og dog. Man kan få noget ud af det hele - på mange forskellige måder, men det var jo kulturhistorie, det drejede sig om.

"Ved Indgangen til Marienlyst Slotspark staar en gammel Eg, hvis friske, vaargrønne Krone bæres af en ærværdig, furet Stamme. Høst efter Høst duvede dens knudrede Grene under Efteraarstormenes haarde Tag, men den har boret sine stærke Rodarme dybt i den faste Grund,

og dens vældige Stamme staar urokkelig. Vaar efter Vaar lokker Foraarsolen den til at udfolde sine Knopper, og Fuglene kvidrer i dens gulgrønne Løv. Den er Havens ældste. Selv de gamle Linde i Alléerne, som Jardin plantede i 1760, er kun Børn ved Siden af den. Urter og Træer spired, blomstred og visned ved dens Fod. Bygninger rejstes og faldt. Legende Børn og frodig Ungdom tumlede sig i ubændigt Livsmod under dens Krone, og siden - paa deres gamle Dage - vandred de herud, hvor Duft af Blomster, Løv og Muld bragte dem et Pust af Vaar, og hvor Stedskendslen vakte Mindernes varme Strøm, der lod en Gnist af Ungdomsglød ildne det trætte Blik. Den gamle Eg rummede for dem Livets Poesi, Vaaren i sit friske Løv og Mindet i sin gamle furede Stamme. Aarhundreder igennem

har Slægt efter Slægt færdedes her, unge og gamle, rige og fattige, glade og sorrigfulde, et Væv af Menneskeskæbner, som nu er skjult i Glæmsels Mørke. Kun nu og da kan der fra Arkivernes gulnede Dokumenter for et Øjeblik kastes et Strøjflys ind i de skiftende Seklers Vrimmel, - svage og flygtige Glimt, men dog nok til, at man skimter den brogede Mangfoldighed. Fem Hundredaar eller mere tilbage - og viser et Tog af tavse Mænd i lange sorte Kapper og med brændende Kærter i Hænderne skride langsomt forbi den gamle Eg."

Bedre kan det ikke siges. Helsingørs berømte historiker, overlærer Laurits Pedersen skrev dette, som indledning til sin fremragende bog om Marienlyst i 1920, og her får vi et knivskarpt billede af, hvad kulturhistorien kan berige os med, når vi virkelig kender den.

Det fordrer nemlig nogen viden at få så meget ud af et gammelt egetræ; det må erkendes. Og her kommer museerne hjælpende ind i billedet. Det er disse, der i høj grad varetager vor kulturarv, registrerer den, værner om den og fremfor alt sætter de enkelte monumenter i en let forståelig sammenhæng ved spændende udstillinger. Arkæologen J. J. A. Worsaae skrev allerede i 1843, da man var begyndt at gøre folk bevidst om kulturhistorien, følgende: "Et Folk, som har Agtelse for sig selv og sin Selvstændighed, kan umulig blive staaende ved en Betragtning af sin nuværende Tilstand alene. Det maa nødvendigviis tillige henvende Blikket paa den forbigangne Tid, for at erholde Oplysning om, til hvilken Folkestamme det hører, i hvilket Slægtskabsforhold det staaer til andre Folk,

hvorvidt det fra de ældste Tiider har boet i Landet, eller senere er indvandret, hvilke Skjæbner det har undergaaet, kort - for at erfare, hvorledes det er blevet hvad det er. Thi først naar dette ligger klart for Tanken, faaer Folket fuld Bevidsthed om sin Eiendommelighed, først da kan det med Kraft værne om sin Selvstændighed, og med Iver arbeide paa en større fremtidig Udvikling og derved paa at befordre Fædrelandets Held og Hæder."

Worsaae og hans forgænger C. J. Thomsen indså nødvendigheden af, ved museer, at lære menneskene at forstå at værdsætte deres kulturarv. Når man dengang, een gang om ugen, kunne besigtige en stor samling af oldsager på rad og række i sidefløjen på Christiansborg Slot helt gratis, lærte man at forstå, at den flintstump, man fandt i marken,

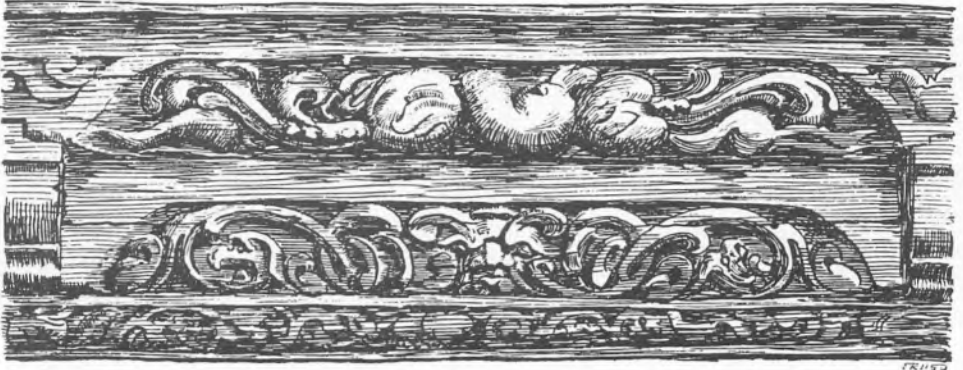
Maleri af Helsingør set fra syd, af den norske landskabsmaler Thomas Fearnley, (1802-42) omkring 1830.

kunne være et af vore forfædres redskaber, og at den store høj på marken var et gravsted fra bronzealderen. Man fik pludselig en ny dimension i sit oplevelsesspektrum, der gjorde det meget mere spændende at færdes i landskabet. Man forstod, hvad man så, og så hvad man ikke havde set før. I vore dage er museerne nået betydeligt videre, og det er virkelig meget de har at byde på. Det er imidlertid en misforståelse, hvis man lader det nok så spændende museumsbesøg være hovedindholdet i den kulturhistoriske oplevelse.

Museet er blot en uundværlig del af

oplevelsen; det er det bedste leksikon til forståelsen af det man ser udenfor museet. Eksempelvis har Helsingør Bymuseum som bekendt udvidet sin permanente udstilling med en samling af vindues- og dørbeslag fra 1600-årene og op til vort århundrede. Disse håndsmedede beslag er bestemt et besøg værd, men meningen med at udstille dem, er primært at udvide den

besøgendes repertoire af oplevelsesmuligheder. Et vindue i et af byens gamle huse kan således fortælle mindst ligeså meget som den gamle eg ved Marienlyst. Som Flynderupgaard-museets grundlægger, kommuneantikvaren og skolelæreren Arne Meyling altid sagde: "Det gælder om at vække til eftertanke."

"Landboliv - Nordsjælland gennem 200 år"
Frederiksborg Amts Historiske Samfund 1988
Pris 135,- kr. excl. forsendelse

"Kulsvierlandet - En bog om kulsviere og milebrænding
i Nordsjælland"

Frederiksborg Amts Historiske Samfund 1987
assorteret. Pris 50,- Kr. excl. forsendelse

Bestilling bedes sendt til
Frederiksborg Amts Historiske Samfund
v/ Tenna Bülow, Stjernegade 6, 3000 Helsingør
eller på telefon 42 10 08 43

Minder fra Helsingør Havn i 1930'erne

Af John Hansen

Nu, da Hamlet-festspillene (august 1986) ruller over scenen på voldene ved Kronborg Slot, vælder en mængde minder frem fra mine drengeår ved Helsingør Havn.

I 1938 opførte en tysk skuespillertrup Hamlet. Den gang var scenen og tilskuerpladserne opbygget i selve slotsgården.

For et års tid siden så jeg på svensk TV en udsendelse om Hermann Görings tilknytning til Sverige gennem hans svenske hustru Karin, og heri forekom nogle optagelser af hans lystyacht Karina II.

Så løb tankerne ! Det fartøj havde jeg jo set tidligere på meget nært hold.....

Hermann Göring havde ønsket at overvære de tyske skuespilleres udgave

af Hamlet, muligvis premieren - jeg husker det ikke - og han kom sejlene til Helsingør i Karina II. Jeg var 11 år og havde tre "store" legekammerater på omkring 13-14 år. Den ene var Tage Wandborg, senere skibingeniør og kendt for ombygningen af T/S France til krydstogtskibet Norway samt klosterprojektet "Phønix". Den anden var Jørgen Larsen, senere cand. jur. og politimester, vist nok i Kolding (?), og den sidste var Karl Bendtsen, senere skibingeniør.

Tages far var ligesom min ansat ved Helsingør lodseri, som havde en lille jolle ved navn "Smut", beregnet til at føre trosser i land og andre gøremål, når skibe anløb Helsingør.

Det gjorde de flittigt i de dage,

Hermann Göring i Helsingør, fotograferet 1938 af Paula Dahl.

både med ærinde til værftet og til de forskellige kulfirmaer på havnen.

"Smut" blev udover det arbejdsmæssige også brugt meget til fiskeri. Der var næppe en strækning i havnen bortset fra færgelejerne, hvor der ikke stod en åleruse.

Juniorerne Wandborg og Hansen havde også megen fornøjelse af "Smut". Vi havde i 1938 rigget et sprydsejl op bestående af forefaldende materiale. Sejlet var en stump af et sejl fra en af de gamle sejlførende lodsbåde, og den karakteristiske røde stribe var der også, skønt retningen efter vor tilpasning ikke var helt korrekt.

Med denne sejlføring - og en forestilling om sejlads på de syv have lå vi midt i Helsingør Havn, da Karina II statelig passerede havne-

indløbet for indgående.

Trods ivrige protester fra en af Helsingørs originaler kaldet "Tosse-Laurits", der råbte i vildten sky og fægtede med armene, passerede vi med "Smut" tæt forbi Karina II.

Yachten blev fortøjet på nordre arm, cirka der, hvor SFLs første leje ligger. Armen var behørigt afspærret ved stibordet til voldgravene, der var politivagt, og kun havnevæsenet og lodsvæsenet havde adgang, men så sandelig også disses pårørende.

Hvorfor? - vil nogen måske spørge. Jo, dengang var vagterne meget længere end i dag, og både havne- og toldvæsenet havde hver et lille hus på molen, og hertil bragte lillemor eller ungerne den varme mad eller en madpakke med tilhørende termokaffe.

Således mødtes Hermann Görings yacht Karina II og trosseførejollen "Smut" i Helsingør Havn en sommerdag i 1938.

Snart 50 år siden. Ak, ja! Nu 51 år !

Lederartiklen fortsat:

svensk samler for et bud på 1,5 million kroner.

At det var en udenlandsk køber, var for såvidt held i uheld forsåvidt dette åbnede mulighed for et eventuelt eksportforbud, som Statens Kulturværdiudvalg da også besluttede at effektuere. Formedelst 1,8 mil-

lion er et kulturhistorisk værdifuldt kunstværk sikret for eftertidens Danmark.

Der synes at være gode argumenter og dermed vel også en rimelig chance for at C. G. Pilos portræt af Frederik den Femte kan komme til at pryde Marienlyst Slot.

Kenno Pedersen, museumschef.

Der er også en Verden udenfor Helsingør!

Derfor starter vi i denne sæson en arbejdsgruppe for de medlemmer, der har lyst til at arbejde med mere end lokalhistorie. Hovedformålet med arbejdsgruppen er at beskæftige sig med alt, der er af historisk og kulturel interesse, både lokalt og fra resten af verden.

Vi kalder det en arbejdsgruppe, fordi ideen med en sådan er at få deltagerne til selv at forberede og fremlægge emner af historisk indhold, for derved at kunne fremkomme med spændende ideer og tanker i forbindelse med den "kæphest" vi nu hver især rider. Man kan også deltage udelukkende som tilhører, og hvis der et emne man gerne vil høre nærmere om, tager vi det gerne op og ser om der er en, der har lyst til senere at fremlægge det for forsamlingen. Bagefter diskuterer vi og stiller spørgsmål, for historien har jo mange synsvinkler, og det er det, der gør den så spændende. Jeg ved

at der er mange mennesker, der sidder med en stor viden om lige netop deres interesse; derfor, kom og fortæl om det. Det kan blive meget spændende, da emnerne jo er utallige, fx. moden i 1700 tall., gl. glas, gl. jernbaner, Martin Luther, søslag, malerier m.m. Det er absolut frivilligt om man vil bidrage med foredrag, og for at understrege dette, har vi allerede arrangeret de 3 første aftener:

uge 41) TRANQUEBAR. Foredrag med lysbilleder ved Ingrid Pedersen. Der fortælles om den gamle danske kolonis historie og Tranquebar idag.

uge 43) WIIBROE- byens bryggeri siden 1840. Lars Bjørn Madsen fortæller om det gamle bryggeri medens det endnu lå ved havnen i Helsingør. Foredraget suppleres med lysbilleder.

uge 45) ØM KLOSTER. Foredrag med lysbilleder om det gamle cistercienserkloster i Jylland og om munkeordenens historie ved Ingelise Ponsaing. Der vil også blive mulighed for at lytte til eksempler på Gregoriansk kirkesang.

Af hensyn til fastsættelse af tid og sted, bedes interesserede venligst tilmelde sig på tlf. 49 21 00 98.

Vi vil derefter sammen tilrette-
lægge det følgende program.

At der benyttes lysbilleder i de
3 første foredrag, er et rent
tilfælde; det er så absolut
ingen betingelse.

Vi glæder os til sæsonen og ser
hen til et godt samvær med

mange gode foredrag og efter-
følgende diskussioner.

INGRID PEDERSEN.

For museumsforeningens
arbejdsgruppe.

15. - 17. september:

Tur til Lübeck. Alt udsolgt.

27. september:

"Et døgn i Helsingør"

Jvfr. vedlagt materiale

3. - 5. november:

Tur til Lübeck. Tilmelding og
yderligere oplysninger på
telf: 49210098 (Poul Korse).

Onsdag, den 29. november:

Marienlyst Slot, kl. 19.30

"Før det begynder...."

Et anderledes "før-julearrangement", hvor vi uden jag og stress vil besinde os på den hektiske tid, der er forestående. Musikskoleleder Karsten Mack sørger for de musikalske indslag.

En festlig aften i kongelige omgivelser.

Vor fotograf Carsten Møller finder stadig morsomme gamle fotografier i museets arkiv. Oliefolket her er i virkeligheden ved at bygge på statshavnens nordre molearm. Fotografiet er taget den 22. april 1912.

DYBERE MADSEN
-der SKAL være
olie her!

